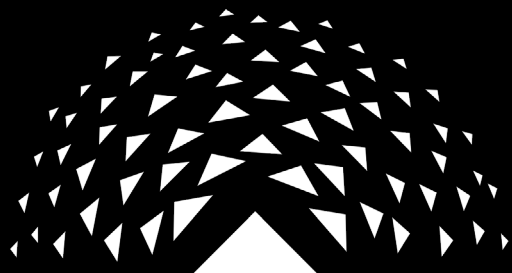

KKI

4:1

Mi várható
a Közel-Keleten 2019-ben?

KKI 4:1

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019.

Szerkesztő: Szalai Máté – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Egeresi Zoltán – Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet

Németh Bence – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szalai Máté – Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapesti Corvinus Egyetem

Wagner Péter – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szöveggondozás és tördelés:

Lévárt Tamás

Fotó: <https://pixabay.com/hu/sz%C3%ADria-k%C3%B6zel-kelet-t%C3%A9rk%C3%A9p-f%C3%B6ldgoly%C3%B3-1034467/>

A sorozatban eddig megjelent kiadványok

2019/07. [What Are the Perspectives](#)

[for Improving Current German–Turkish Relations?](#)

2019/06. [Quo vadis Venezuela? – Mi történik Venezuelában?](#)

2019/05. [Mi várható a világpolitikában 2019-ben?](#)

2019/04. [Milyen irányba haladnak a szerb–albán kapcsolatok?](#)

2019/03. [Mi várható 2019-ben a belpolitikai](#)

[és uniós feszültségekkel terhelt Romániában?](#)

2019/02. [Mi várható 2019-ben Közép-Európában?](#)

Régebbi számaink megtalálhatók a [KKI](#) honlapján.

A Külügyi és Külgazdasági Intézet 4:1 című sorozatában négy kutató válaszol röviden ugyanarra a – nemzetközi politikát és gazdaságot érintő – kérdésre. Célunk a magyarországi tudományos viták elindítása és a szakértők közötti párbeszéd elősegítése. E számunkban a következő kérdésre kerestük a választ: „*Mi várható a Közel-Keleten 2019-ben?*”

EGERESI ZOLTÁN

A szíriai és jemeni konfliktus, valamint az iráni–szaúdi rivalizálás marad 2019 folyamán a legnagyobb kihívás a régióban. Továbbra is kevesebb figyelem jut majd a régió akut problémáját jelentő izraeli–palesztin kérdésre, amelynél viszont Izrael pozíciói erősödnek. A szíriai konfliktus továbbra is uralni fogja a közel-keleti agendát. Többek között olyan kérdésekre kell választ találnunk az érintett feleknek, hogy mit kezdenek az Iszlám Állam (IÁ) maradékával, mi történjen Idlib tartománnyal, mi legyen a sorsuk a Törökország által ellenőrzött területeknek, és milyen státuszt kapjon a kurd Demokratikus Unió Pártja (PYD) uralma alatt lévő terület. Az első kérdésre várhatóan rövid időn belül megkapjuk a választ: az Iszlám Állam uralma alatti utolsó területeket is elfoglalják majd a kurd milíciák vagy a szíriai kormányerők. A felszabadított területek megtisztítása az IÁ-hoz köthető sejtektől további hónapokat, akár éveket is igényelhet.

Ezzel együtt a legnagyobb gondot a Törökországgal határos Idlib tartomány pacifikálása fogja jelenteni, ahol 2018 végén a Hajat Tahrir al-Sám (HTS) nevű dzsihadista szervezet tett szert komoly állásokra. Az Aszad-erők támadását orosz légitámogatás mellett egyelőre Ankara garanciái tartották vissza, azonban a HTS megerősödése miatt egyre fogy Törökország mozgástere. Az újabb menekülthullám elkerülésén és a szíriai alkupozícióinak erősítésén dolgozó Ankarának az év folyamán eredményeket kell produkálnia a HTS és egyéb csapatok ellen, akár a vele szövetséges erők, akár a saját hadserege felhasználásával. Abban az esetben különösen, ha el akarja foglalni a PYD által ellenőrzött nyugat-eufráteszi területeket, illetve ha „biztonsági zónát” alakítana ki a török–szír határ mentén. Az amerikai csapatok meghirdetett, de igencsak elhúzódozó szíriai kivonulásával keletkező kelet-szíriai hatalmi vákuum kitöltése miatt ezeket Moszkva és kisebb részben Teherán engedélyével teheti meg. Összességében látható, hogy a szíriai konfliktus a végéhez közeledik, megindulhat az asztanai trió által menedzselte alkotmányozás, azonban kevés az esélye, hogy a háború 2019-ben le is zárul.

A régió másik komoly konfliktusában, a jemeni háborúban szintén nem fogunk elhallgatni a fegyverek az év végéig. Az elhúzódozó harcok, az ellátási rendszer összeomlása és az ezzel együtt járó éhínség súlyosbítja a humanitárius katasztrófát. A Hasogdzsi-gyilkosság miatt Szaúd-Arábiára nehezedő nemzetközi nyomás ellenére a monarchia nem fogja érdemben visszafogni a vele szövetséges csapatok támogatását.

Az Irán és Szaúd-Arábia közötti hatalmi harcban 2019 sem fog jelentős változást hozni. Ez azt is jelenti, hogy Katar továbbra is Iránra és Törökországra, valamint a régió kívüli partnereire fog támaszkodni Szaúd-Arábia és a vele szövetséges államok blokádjával szemben. Az Irán elleni szankciók amerikai újjáélesztése 2018-ban a közel-keleti ország gazdasági nehézségeit fokozza majd. Májusban lejár annak a nyolc országnak adott ideiglenes türelmi idő, amely az iráni olaj legnagyobb importőrének számít – köztük például Kína, India vagy épp Törökország. Ugyanakkor kétséges, hogy Washington képes lesz május után meggyőzni ezeket az államokat, hogy csatlakozzanak a szankciókhoz. Ha ez nem sikerül, akkor nem várható, hogy jelentősen változna Irán külpolitikai aktivitása, s hogy meggyengülnének a szíriai vagy Öböl menti pozíciói – Izrael vagy Szaúd-Arábia további aggodalmára.

A gazdasági nehézségekből 2019-ben Törökországnak is ki fog jutni. Noha úgy tűnik, hogy a líra 2018-as mélyrepülését sikerült megállítani, a törekény helyzet könnyen borulhat, így Ankarának ebben az évben is növekvő inflációval, mérséklődő gazdasági növekedéssel kell szembenéznie. Ezek politikai következményeit a március 31-i helyhatósági választáson fogjuk látni, amelyen a kormánypárt számára a nagy cél Ankara és Isztambul megtartása lesz.

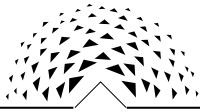
NÉMETH BENCE

Bizonyára kevesen sejtették 2017 végén, hogy az alapvetően [kedvező – geopolitikai – előjelekkel kecsegtető](#) 2018-as esztendő milyen nagy fordulatokat tartogat Izrael számára. Donald Trump amerikai elnök nyilatkozata – mely szerint az Egyesült Államok Tel-Avivból Jeruzsálembe helyezi át a nagykövetségét, valamint elismeri a vitatott státuszú várost a zsidó állam fővárosaként – Izrael számára az elmúlt évek legnagyobb presztízzsel járó politikai győzelmének tűnt. A sikert tovább fejlesztendő 2018 júliusában a Kneszet döntése értelmében törvény született, amely kimondta, hogy „[Izrael zsidó nemzetállam, fővárosa az egységes és oszthatatlan Jeruzsálem](#)”. A Netanjáhu-kormányzat, [a korrupciós vádai](#), és a fokozódó koalíciós feszültségek ellenére, novemberig bizakodva várhatta a 2019-es választásokat. Hiába került látszólag nyeregbe Izrael a zsidó–palesztin küzdelemben; a konfliktus ismételt feléledése olyan nem várt politikai hullámokat kavart, amely végül ledöntötte lábáról a Likud vezette kormánykoalíciót. Benjámín Netanjáhu azon döntése, hogy a balul sikerült, [izraeli és palesztin halálos áldozatokat is követelő fedett gázai műveletet](#) követően nem eszkalálta háborús szintre a helyzetet, végül belpolitikai szempontból kritikusnak bizonyult. Előbb Avigdor Lieberman védelmi miniszter mondott le, majd pártja, a Jiszráél Bétenu is kilépett a kormányzó többségből. Pár héttel később a szűk többséggel rendelkező koalíció végleg megrendült, miután a kormányzatnak nem sikerült támogatást szereznie a szolgálat alól eddig felmentett ultraortodox zsidók besorozását előíró

törvény elfogadásához. Ezt követően saját feloszlásáról is döntött a Kneszet. A belpolitikai krízist biztonságpolitikai téren fellépő bizonytalanság tetézte, mivel Trump bejelentette: az Iszlám Állam legyőzését követően az USA visszavonja katonai erőit Szíriából. A meglehetősen turbulens tavalyi évet követően Izraelben még a szokásosnál is több dologra kell figyelniünk tehát 2019-ben.

Kívülről befelé haladva a legfontosabb a szíriai konfliktus további alakulása és a rendezés körüli kérdőjelek. [A korábbi elemzésünkben megfogalmazott](#) célok tekintetében Izrael esetében továbbra sincs lényegi változás; Irán regionális előretörésének feltartóztatása mellett a Hezbollah további erősödése jelenti a zsidó állam biztonságpolitikai fókuszpontjait. A Hezbollah elleni katonai műveletek várhatóan 2019-ben is folytatódnak, elsősorban az [Északi Pajzs](#) keretein belül. Az izraeli védelmi erők legfontosabb célkitűzése lesz, hogy az év során a szíriai hadszíntérről fokozatosan Libanonba visszatérő, megerősödött Hezbollah pozícióit a lehető leghatékonyabb módon meggyengítse, és növelje saját elrettentési képességét, ezzel elejét véve az északi országrész elleni támadásoknak. Az Egyesült Államok szíriai kivonulása minden valószínűség szerint fokozottabb katonai aktivitást követel majd Izraeltől, ugyanakkor a zsidó államnak attól egyáltalán nem kell tartania, hogy a Trump-adminisztráció kihátrál a térségből, veszélybe sodorva az amerikai–izraeli kapcsolatok jelenlegi helyzetét. Jeruzsálemnek ezzel párhuzamosan további erőfeszítéseket kell tennie annak érdekében, hogy Oroszország révén maradjon még egy eszköze arra, hogy indirekt módon – ha csak minimálisan is, de – mégis képes legyen a szíriai rendezés alakítására. Iránnal szemben a felszín alatt formálódó izraeli–szaúdi együttműködés szerepe is várhatóan felértékelődik mindkét fél szemében. Jeruzsálem kénytelen lesz rajta tartani az ujját a Gázai övezet ütőerén is. Az izraeli politikai vezetés és különösen Netanjahú számára kritikus hónapok következnek, amelyben a Hamász aktivitásának növekedése és a helyzet eskalálódása kétségbe vonhatja a kormányválságot előidéző, de facto tűzszünet értelmét. Mindemellett pedig tovább erősítheti a katonai megoldást sürgető szereplők belpolitikai pozícióit is. A kül- és biztonságpolitikai dimenzió túl ugyanis a 2019-es év elsősorban a belpolitikai küzdelmekről szól majd.

A kormányválság miatt az áprilisban esedékes előrehozott választásokon [a felmérések szerint továbbra is Benjámin Netanjahú pártja, a Likud a legesélyesebb](#), az ugyanakkor szinte elképzelhetetlen, hogy egyedül képes legyen kormányt alakítani. Netanjahú számára a választások megnyerése nem csupán politikai, hanem [könnyen egzisztenciális kérdéssé is válhat, ha Aviháj Mandelblit főügyész a tavaszi előrehozott választásokig úgy dönt, vádat emel a Netanjahú ellen felhozott korrupciós, illetve vesztegetési ügyekben](#). Mindazonáltal azt is látni kell, hogy Netanjahú pozíciói az elmúlt évek botrányai ellenére sem romlottak számottevően, sőt a Likud könnyedén megismételheti a 2015-ös választásokon elért eredményét, megszerezve a parlamenti mandátumok egynegyedét. A választások során az igazi kérdés a Likud mögötti pártok és pártkoalíciók szereplése lesz, hiszen a jelenleg is igen fragmentált politikai tábor további

polarizálódására lehet számítani. Az elmúlt [napok eseményeinek](#) fényében igen nehéz megjósolni, milyen formáció jelenthet valódi alternatívát a Likuddal szemben. Az azonban szinte biztos, hogy a Cionista Tábor felbomlásával az izraeli balközép egység megteremtésére áprilisig gyakorlatilag semmi esély nem mutatkozik; a munkáspárti Avi Gabaj és a Tnuva pártot vezető Tzipi Livni személyes konfliktusa várhatóan értékes mandátumok sorának elvesztésével jár majd. A jelenlegi közvélemény-kutatások szerint mandátumokat nem veszít a magyar felmenőkkel bíró Jair Lapid vezette Jes Átid párt, ugyanakkor a népszerűségét tekintve stagnáló párt várhatóan csak koalíciós partnerként juthat szóhoz áprilist követően. Sokkal rosszabb kilátások elé néz az ortodox Habájt Hajehudi párt, amely Naftali Bennett oktatási miniszter, illetve Ajelet Saked igazságügyi miniszter váratlan kilépésével [valószínűleg el sem fog tudni indulni az áprilisi választásokon](#). Nem látni egyelőre, hogy a Bennett és Saked által frissen alapított Jamin Hadas párt mire lehet képes néhány hónap múlva, de a baloldal további gyengülése mellett a jobboldali szavazatok szétaprózódása is a Likud győzelmét vetíti előre. Jelenleg tehát úgy tűnik, Benjámin Netanjáhu egyedüli ellenfele az igen nagy népszerűségnek örvendő, de politikailag tapasztalatlan Benny Gantz volt vezérkari főnök lehet, aki az általa alapított Hoszen Izrael színeiben száll ringbe. Gantz népszerűsége ellenére egyedül azonban 10–16 mandátumnál [aligha számíthat többre](#). Az áprilisi választásokig hivatalban maradó Netanjáhu-adminisztráció tehát nagy valószínűséggel folytatja jelenlegi politikáját, a belpolitikai küzdelmektől és a kormányfő korrupciós vádjaitól pedig várhatóan az izraeli kül- és biztonságpolitika alakítása felé terelve Jeruzsálemet és a közvélemény figyelmét.

SZALAI MÁTÉ

Először ránézésre nagy változásokra számíthatnánk a Közel-Keleten 2019-ben. Számos válság, konfliktus vagy politikai-gazdasági dilemma véget érni vagy átalakulni látszik. A szíriai polgárháború a végéhez közeledik: az ellenzéknek nagyon nagy részben a dzsihádisták erők dominálják, és Idlib tartományán kívül nincsen érdemi befolyásuk. Eközben az Iszlám Államot a nemzetközi koalíciónak lassan sikerül végletesen meggyengítenie, és a kurd erők és a központi kormány között is kiszélesedtek a tárgyalások. Számos országban (Izrael, Algéria, de akár Líbia is) választásokat tartanak/tarthatnak, Jemenben pedig 2018 végére sikerült közelíteni egymáshoz a harcoló feleket. Idén kiderülhet, hogy végleg megbukik-e az iráni nukleáris megállapodás, illetve nyilvánosságra is hozhatják a Trump-adminisztráció beharangozott izraeli–palesztin béketervét, valószínűleg az izraeli választásokat követően.

Ennek ellenére téves következtetésre juthat az, aki a változások bizonyossága mellett érvel. Bármennyire is fenntarthatatlannak tűnhet sok esetben a status quo (például a katari válság, az Iránnal kapcsolatos amerikai–európai

feszültségek, Szaúd-Arábia jemeni beavatkozásának kilátástalansága vagy éppen a robbanásveszélyes iráni–izraeli szembenállás Szíriában), könnyen lehet, hogy stratégiai változás mégsem következik be a következő évben, két okból kifolyólag.

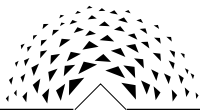
Egyrészt az „arab tavasz” egyik nagy tanulsága volt a regionális szereplők számára az óvatosság. A közel-keleti rezsimek minden külpolitikai döntés esetén fél szemmel a saját társadalmukra figyelnek, hiszen minden lépésnek belpolitikai hatásai lehetnek. Irán számára a Forradalmi Gárda szíriai jelenléte, Szaúd-Arábia számára Aszad hatalmon maradása, Izrael számára Irán szíriai jelenléte mind-mind befolyásolja az egyes kormányok hazai pozícióit. Az „arab tavaszt” követően a bel- és külpolitika közötti határvonal egyre vékonyabbá vált, ez a folyamat pedig növeli minden fontosabb policy-változtatás költségét.

Másrészt a nyugatról fenntarthatatlannak tűnő status quo helyi szinten működőképesnek bizonyulhat. Ugyan szinte egyik jelenlegi közel-keleti válságban sem jelenthető ki, hogy a főbb szereplők elégedettek lennének az aktuális helyzettel, ez azonban nem egyenlő azzal, hogy az törekeny lenne. Sok esetben „pareto-hatékonyságra” emlékeztető állapotokat láthatunk, vagyis olyan helyzeteket, amelyeket csak úgy lehet megváltoztatni, hogy az egyik releváns fél alapvető érdekei sérüljenek. Emiatt a felek ugyan törekedhetnek a változásra, de az ellentétes irányú és hatású erők következtében a tárgyalások, alkudozások könnyen megrekedhetnek.

Mindezek miatt én nem várnék stratégiai jellegű átrendeződést 2019-ben a Közel-Keleten. Az Egyesült Államok szíriai kivonulása csak felerősíti a már meglévő dilemmákat, de újakat nem hoz létre. A palesztin–izraeli békét eddig is igyekezett minden amerikai adminisztráció elérni inkább több, mint kevesebb sikerrel. A szíriai ellenzék már 2016 vége óta kényszerpályán mozog. Az Öböl Menti Együttműködési Tanács (GCC) megosztottsága 2017-re állandósult. E folyamatok következtében radikális változás kiszámíthatatlan vagy irracionális és ezért előre láthatatlan lépésektől várható leginkább – olyan lépésektől, amelyeket szép számmal láthattunk az elmúlt években is.

WAGNER PÉTER

Atárség számára az legfontosabb kérdés továbbra is az amerikai külpolitika szándékai és lépései lesznek. Általánosságban viszonylag konzekvens a Trump-adminisztráció a térséget illetően. Már az elnökválasztási kampány óta tudjuk, hogy a prioritást a dzsihádisták szervezetek, valamint Irán visszaszorítása fogja élvezni. Az utóbbit egy fokkal könnyebb tetten érni az amerikai döntéshozatalban, hiszen a nukleáris egyezményből valóban kilépett az USA, és új – igaz, egyelőre felhígított erejű – szankciókat vezetett be az országgal szemben.

Michael Pompeo amerikai külügyminiszter 2019 elején [Kairóban tartott program](#) beszéde érdekes reflexió volt Barack Obama hasonló, szintén az egyiptomi fővárosban tartott 2009-es beszédére. Ahogy akkor nyilvánvaló volt, hogy az amerikai elnök a Közel-Kelet egyik szívében akarja meghirdetni az addigi amerikai külpolitikát elutasító irányvonalát, úgy most is erős szimbólummal bírt, hogy a külügyminiszter ugyanebben a városban jelölje ki azt az amerikai külpolitikát, amely egyszerre szakítás és folytatás az előző adminisztrációhoz képest.

Pompeo – szemben Obamával – határozottan kiállt az USA regionális szövetségesei, Izrael és a szunnita olajmonarchiák mellett, de egyúttal – ez az előző adminisztráció álláspontja volt – a tehermegosztás szerepére is felhívta a figyelmet. Barack Obama egyik kedvenc mantrája volt, hogy miért az USA-nak kellene feltartóztatnia Iránt a Közel-Keleten a helyi ellenérdekelt államok helyett. Washington üzenete valószínűleg célba ért, mert ma már mind Tel-Aviv, mind Rijád sokkal asszertívebb külpolitikát folytat Irán vonatkozásában.

De hova tegyük Donald Trump szíriai kivonulási terveit? A lépést a radikális szélsőségesek elleni harc vagy az Irán elleni fellépés részeként kell értelmezni? Egy dolog biztos, Donald Trump ki akar vonulni Szíriából, és ez az elképzelése [már az elnökválasztási kampánya](#) óta többször felbukkant, csak kudarcot vallott a külpolitikai, védelmi és nemzetbiztonsági elit érdekein. Ha realistán nézzük a szíriai helyzetet, akár igaza is lehet az elnöknek, néhány ezer amerikai katona a kurd exklávéból érdemben semmit sem tesz hozzá az iráni befolyás feltartóztatásához.

A Közel-Kelet persze nem elsősorban az USA céljairól fog szólni, hiszen egyre inkább napirendre kerül a szíriai rezsim „rehabilitációja”, visszafogadása. Az arab országok esetében már megindult a folyamat, de az áttörés majd Rijád és Damaszkusz kapcsolatfelvétele lesz. Szíriában már az újjáépítésre és a menekültek hazacsábítására koncentrálnak. Az ország romokban hever, az újjáépítésére 180–400 milliárd dollárra lesz szükség, amely viszont nyugati segítség nélkül sosem fog rendelkezésre állni. Európa és az USA kezében gyakorlatilag ez az utolsó adu, ha befolyásolni akarják Bassár el-Aszad jövőbeni szerepét (bár az eredményessége ennek szinte kizárt).

Jemen és Irak az a két ország, amelyben az állam jelentősen meggyengült az elmúlt évek konfliktusaiban. Irakban egy évvel a kurd népszavazás után mintha mi sem történt volna, a kurdok a bagdadi parlamentben ismét a mérleg nyelvét jelentik, megszülettek a kellő kompromisszumok a két országrész együttműködése szempontjából, miközben a teljes iraki politikai elit egyre fragmentáltabbá, a társadalom pedig egyre elégedetlenebbé válik. Jelenleg nagy reményeket fűznek az újjáépítéshez és a nemzetközi befektetésekhez, de kérdés, hogy az iraki miniszterelnök mennyiben ura a saját kormányának. A győztes síita koalíció kompromisszumaként megválasztott Adel al-Mahdinak saját politikai bázisa, tömegbázisa nincsen.